

Lääkinnällisen historian tietokirja

Heikki S. Vuorinen: Taudit, parantajat ja parannettavat. Lääketieteellinen historia. Vastapaino 2011. 367 s.

Ihmissen siirtyminen pyynti- ja keräilykulttuurista maatalouden harastajaksi johti myös hänen tautikirjonsa laajenemiseen. Yhtenä syntipukkina on pidetty ihmisen käyttöön valjastettuja eläimiä. On esimerkiksi ajateltu, että tuberkuloosia aiheuttava mykobakteeri olisi levinnyt naudoista ihmiseen. Heikki S. Vuorisen teos *Taudit, parantajat ja parannettavat: lääketieteellinen historia* kuitenkin paljastaa, että tämä näkemys on todennäköisesti virheellinen. Uusi tutkimus on näet osoittanut, että kyseisen bakteeri oli kehittynyt ihmisessä tuberkuloosia aiheuttavaksi jo ennen maatalouteen siirtymistä ja että nautojen vastaava taudinaiheuttaja olisi kehittynyt vasta myöhemmin.

Tämä esimerkki kuvaa Vuorisen teoksen keskeisintä antia. Vuorinen pyrkii kirjassaan luomaan uusimman mahdollisen tutkimuksen valossa kokonaiskuvan tautien, parantajien eli käytännössä lääkkeiden ja potilaiden yhteydestä eri aikakausien erilaisessa historiallisessa tilanteessa. Tässä työssä hän

pystyy oikomaan monia oppikirjoihin ja populaariteoksiin pinttyneitä virheitä. Erityisen antoisa kronologisesti esihistoriasta tulevaisuuden visioihin etenevä teos on tässä suhteessa esihistorian, keräily- ja pyyntikulttuurin sekä varhaisten korkeakulttuurien osalta. Kuva näiden aikakausien sairauksista on parin viime vuosikymmenen aikana tarkentunut uudehkojen tutkimusmenetelmien kuten paleopatologian, luututkimuksen ja geenitutkimuksen avulla. Tätä uutta tietoa Vuorisen kirjassaan kutkuttavasti jakaa. Toki helmiä on kirjassa kautta linjan. Thukydideen kuvaama Ateenan rutto oli paleomikrobiologisen tutkimuksen mukaan mahdollisesti lavantautia. Thukydideen Peloponnesolaissotien kuvaus puolestaan mahdollistaa Vuorisen mukaan taudin määrittämisen pilkkukuumeksi. Vuorinen kuitenkin aivan oikein korostaa sitä, miten ongelmallista on yrittää tunnistaa menneisyyden tauteja nykypäivän käsitteistön ja taudinkäsityksen valossa. Varovaisuutensa ansiosta Vuorinen myös välttää monen tieteenhistorian helmasynnin: edistyksen historian kirjoittamisen.

Aikakausista Vuorisen pääpainopiste on antiikissa ja ”pitkässä 1800-luvussa”, joita hän pitää ratkaisevina lääketieteen kehitykselle. Antiikin Kreikassa alkoi kehittyä länsimainen rationaalinen lääketiede, kun taas valistuksen ja ensimmäinen maailmansodan välisenä aikana luotiin konkreettisesti

nykypäivän koululääketieteen perusta. Koko ”lääketieteellisen” historian kattavassa teoksessa painopisteiden valinta on täysin hyväksyttävää, jopa välttämätöntä, joskin murros antiikin lääketieteen perinnön säilyttämisestä ja jalostamisesta kohti ”modernia lääketiedettä” alkoi jo vähintään parisataa vuotta ennen valitusaikaa.

Vuorinen on tarkoittanut teoksensa oppikirjaksi lääketieteen opiskelijoille. Opetusfunktiota korostavat jokaisen luvun alkuun sijoitetut lyhyet tiivistelmät, joissa kuvataan muutamalla sanalla aikakautta sinällään, sen tyypillisiä tauteja, potilaita ja parantajia sekä luonnehditaan aikakauden ”lääketieteellisen historian” lähteitä kuin myös lukuisat tietolaatikat keskeisistä aikakauden tapahtumista, kaaviot, kartat ja erilliset tietolaatikat. Tietokirjaluonne tarkoittaa myös sitä, että teos perustuu pääsääntöisesti tutkimuskirjallisuuteen.

Vuorinen kertoo kirjoittavansa lääketieteellistä historiaa, joka hänen mukaansa eroaa lääketieteen historiasta. Kun jälkimmäinen on Vuorisen tulkinnan mukaan lääketieteen oppihistoriaa, niin lääketieteellinen historia kattaa oppihistorian ohella ”terveyden ja sairauden, terveydenhuollon ja parannusta hakevien potilaiden historian” sijoitettuna sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiin. Vuorinen lainaa lääketieteellisen historian käsitteen edesmenneeltä lääketieteen historian gurulta Roy

Portilta, joka antoi mainiolla teokselleen *The Greatest Benefit to Mankind* alaotsikon ”a medical history”. Vaikka anglosaksisessa historiankirjoituksessa ”history of medicine” ja ”medical history” ovatkin usein synonyymeja, Vuorinen ilmeisesti haluaa korostaa kokonaisvaltaisempaa näkökulmaansa. Sinällään tämä ei ole uutta. Lääketieteen historiassa kokonaisvaltainen ote on ollut trendi jo muutaman vuosikymmenen ja otettu huomioon jo monissa muissakin kuin Porterin tekemissä lääketieteen yleisesityksissä. Hyviä esimerkkejä ovat jo 1990-luvulla julkaistut Mirko D. Grmekin toimittama *Storia del pensiero medico occidentale* ja Cambridgen yliopiston tutkijoiden kirjoittama *The Western Medical Tradition*. Esikuviansa tavoin Vuorinen keskittyy länsimaisen lääketieteen historiaan ja on onnistunut tavoitteesaan melkoisen hyvin. Vain ”potilas” jää melko anonyymiksi, mikä johtuu suurelta osin lähdemateriaalin ja asiaa koskevan tutkimuskirjallisuuden vähyydestä. Teoksessaan Vuorinen on joka tapauksessa laajentanut perspektiiviään vuonna 2002 ilmestyneestä teoksestaan *Tauti(n)en historia*, joka nimensä mukaisesti käsitteli tautien ilmenemistä historiassa.

Näkökulma taudit, parantajat ja parannettavat on peräisin hippokraattisesta lääkärin valasta. Sen mukaan ”käytännön lääkärin toimessa on kolme tekijää: sairaus, potilas ja lääkäri”. Antiikki tulee esiin myös kirjan päättävässä luvussa, jossa Vuorinen luo katsauksen mahdolliseen lääketieteelliseen tulevaisuuteen. Hänen mielestään sairautta on viime aikoina alettu tulkita yksilölliseksi prosessiksi, jolloin hoidonkin olisi välttämättä oltava yksilöllisempää. Tässä on havaittavissa antiikin lehtien havina. Antiikin Kreikassa kehitellyn lääketieteen teorian mukaan kullakin ihmisellä oli hänelle itselleen tyypillinen terveydellinen ta-

sapainotila. Siksi myös sen järkkyminen, sairastuminen, oli aina hyvin yksilöllistä.

– TIMO JOUTSIVUO